

semantice și pragmatice și Parafraza – o echivalență funcțională, discută noțiunea de context și parafrază din perspectivă textuală și discursiv-pragmatică.

Am prezentat o lucrare foarte densă sub aspectul sugestiilor teoretice, al direcțiilor de interpretare și al observațiilor analitice. Excelent structurată, cartea propune o metodă de analiză în care textul pare a-și induce cadrul teoretic. Fiecare studiu de caz este precedat de un suport teoretic consistent, reconfigurat de autoare în mod constant, cu o mare mobilitate, astfel încât să asigure adecvarea instrumentelor analitice. Textul teoretic și cel analizat se reflectă reciproc și își potențează astfel semnificațiile. Perspectiva critică originală a acestei lucrări constă atât în înțelegerea și utilizarea unor teorii și concepte cu caracter interdisciplinar, de mare actualitate, care pot fi subsumate în sens larg semioticii, pragmaticii, analizei discursului, cât și în aplicarea lor pe un material discursiv divers și complex – texte poetice, narative (ficționale și nonficționale), media, științifice. A rezultat o carte subtilă și reflexivă, deloc pedantă sau abstractă, în ciuda bibliografiei extinse și a metodei de cercetare riguroase.

Reconstituirea unui volum unitar dintr-o suită de articole, scrise în momente diferite, sub presiunea altor factori sau constrângeri, este, în general, dificilă. Autoarea reușește însă performanța de a asigura unitatea lucrării, nu numai prin omogenitatea de structură și metodologică a studiilor, prin simetria titlurilor, ci și prin avansarea ideii de consubstanțialitate, fluiditate între genuri, de obicei analizate distinct, inducând astfel impresia consonanței, a intertextualității sau a interdiscursivității textelor scrise, ca fragmente ale unui continuum livresc și cultural.

Referințe bibliografice

Noica, Constantin, 1976, „Interpretare la *Ion*”, în Platon, *Opere*, vol. II, ediție îngrijită de Petru Creția, traducere de Manuela Popescu și Petru Creția, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

LILIANA HOINĂRESCU

Institutul de Lingvistică al Academiei Române

„Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

STEPHAN BLATTI, SANDRA LAPOINTE (eds.), *Ontology after Carnap*, Oxford, Oxford University Press, 2016, 253 pp.

Ontology after Carnap [*Ontologia după Carnap*] pune în discuție multiple aspecte ale teoriei lui Carnap, comparând viziunile din lucrări diferite ale gânditorului: *Sintaxa logică a limbii* (1934), *Semnificație și necesitate* (1947) și, cu precădere, *Empirism, semantică și ontologie* (1950). Cartea de față cuprinde o analiză complexă a unor concepte filosofice dezvoltate în cel mai important episod din istoria ontologiei moderne, anume dezbaterăa dintre Rudolf Carnap (1891–1970) și Willard van Orman Quine (1908–2000). Dezbaterăa a fost inițiată de studiul lui Quine, *On what there is* (1948), ca răspuns la scrierile lui

Carnap. Temele supuse dezbaterii au fost natura angajamentului ontologic și existența entităților abstracte ca numere, propoziții, clase, proprietăți și relații. Pentru a discuta problema existenței entităților, Carnap întrebuițează termenii *linguistic framework* „carcasă lingvistică” și *questions* „chestiuni”¹. El face o distincție între *chestiunile interne* și *externe*. Chestiunile interne au în vedere existența anumitor entități înăuntrul carcasei lingvistice, sunt puse și primesc răspuns în interiorul acesteia, întrucât sunt supuse unor reguli, iar adevărul lor poate fi verificat prin metode logice sau empirice. De exemplu, propoziția *There are numbers* „Există numere?” rezultă analitic din propozițiile: *There are five books on the table* „Sunt cinci cărți pe masă”; *Five is a number* „Cinci este un număr”. Chestiunile externe au în vedere existența sau realitatea sistemului de entități în ansamblu, nefiind discutate de oamenii de știință, ci de filosofi. Acceptarea existenței unui anumit tip de entități înseamnă acceptarea unui anumit tip de limbaj, a unei carcase lingvistice.

Cartea este alcătuită din 11 capitole, fiind o colecție de eseuri scrise de 11 cercetători în ontologie. În *Introducere*, cei doi editori prezintă contextul logico-filosofic, un rezumat al teoriei lui Carnap din *Empirism, semantică și ontologie* și o analiză succintă a celor 11 eseuri.

Capitolul I (Thomas Hofweber, *Carnap's Big Idea* [Marea idee a lui Carnap]) se bazează pe o diferențiere între citirile celor două tipuri de chestiuni, aparținând unor limbaje diferite: filosofic și comun. Chestiunile interne primesc un singur răspuns: de exemplu, propoziția *Există numere* rezultă în mod analitic din conexiunile unui sistem. Însă cercetătorul părăsește atât limbajul numerelor, cât și limbajul ontologiei, odată ce sunt admise mai multe citiri pentru chestiunea externă *Există numere?*. Apoi, autorul distinge două roluri ale cuantificatorilor în comunicarea obișnuită (cuantificatorii fac o precizare despre tot ce există; cuantificatorii au rol inferențial) pentru a demonstra că sunt două chestiuni standard, rostite prin aceeași propoziție, având două citiri diferite: internă (rolul inferențial de citire) și externă (domeniul condițiilor de citire). Rolul cuantificatorilor este marcant doar în interiorul unui domeniu, al unei carcase, în timp ce întrebarea este dacă există acest domeniu, nu în ce fel este cuantificat.

Capitolul al II-lea (Robert Kraut, *Three Carnaps on Ontology* [Trei viziuni asupra ontologiei lui Carnap]) analizează trei interpretări ale ontologiei lui Carnap. Un mod de a-l înțelege pe Carnap presupune eliminarea discursului metafizic și înlocuirea cu un discurs mai puțin problematic. Motivul eliminării este că noțiunea de existență obiectivă nu este suficient definită, de aceea ar trebui să nu mai fie argumentată existența categoriilor de entități, ci să fie pusă problema practică a adoptării unei carcase lingvistice. Pe lângă adoptarea unei carcase lingvistice, noi ne punem întrebări în legătură cu ce există. Însă eliminarea propusă conduce la incoerență. A doua abordare constă în a păstra discursul ontologic, propunând o analiză conceptuală. Propunerea este de a traduce propozițiile formulate în modul material de vorbire în modul formal. Astfel, existența este ceva, iar acceptarea motivată pragmatic a unei carcase lingvistice

---

¹ Termenul *chestiuni* este echivalentul validat în română al termenului *questions*, folosit de Carnap.

este altceva. A treia abordare este apropiată de emotivism. Discursul ontologic este noncognitiv, nondescriptiv, neavând rolul de a descrie lumea sau de a afirma fapte.

Capitolul al III-lea (Alan Sidelle, *Frameworks and Deflation in "Empiricism, Semantics and Ontology" and Recent Metametaphysics* [*Carcasă și deflaționism în „Empirism, semantică și ontologie” și metametafizica recentă*]) discută relația dintre ontologia lui Carnap și deflaționismul contemporan. Autorul introduce termenul *framework core* "carcasă centrală". Deflaționiștii contemporani au interes pentru diferențele care apar în regulile carcasei, atât în carcasa centrală, cât și în aparatul cuantificațional. Formularea chestiunilor generale de existență este permisă în carcasa centrală, iar acestea presupun, la rândul lor, niște chestiuni specifice: de exemplu, afirmațiile *There are numbers* („Există numere”); *There are seven trees in my yard* („Sunt șapte copaci în grădina mea”). Carnap se raportează la o singură carcasă, în timp ce deflaționiștii caută carcase separate.

Capitolul al IV-lea (Stephen Biggs și Jessica Wilson, *Carnap, the Necessary A Posteriori and Metaphysical Anti-realism* [*Carnap, necesitatea a posteriori și antirealismul metafizic*]) compară viziunea lui Carnap din *Semnificație și necesitate* (1947) cu proiectul lansat de Kripke după câteva decenii, în *Numire și necesitate* (1972). Carnap a propus o carcasă semantică, în care aserțiunile modale sunt adevărate pe baza regulilor semantice, fără referire la fapte extralingvistice. Kripke subminează considerațiile lui Carnap despre sens și modalitate, susținând că unele nume și unele feluri de predicate naturale sunt direct referențiale, astfel încât aserțiunile modale care implică asemenea expresii pot fi cunoscute doar *a posteriori* și sunt adevărate, cel puțin în parte, pe baza unor fapte extralingvistice. Strategia propusă de autorii acestui capitol este E2D: deși nu putem ști toate aserțiunile modale *a priori*, putem avea, pe baze semantice, o cunoaștere *a priori* a intensiunilor ca fond pentru adevărurile necesare, inclusiv pentru adevărurile necesare *a posteriori*.

Capitolul al V-lea (Eli Hirsch, *Three Degrees of Carnapian Tolerance* [*Trei niveluri ale toleranței carnapiene*]) tratează trei niveluri ale toleranței, care este înțeleasă, în teoria lui Carnap, ca alegere a unei limbi. Argumentarea are la bază un exemplu. Ik (inclusiv) și Ek (exclusiv) fac un pariu despre o întâlnire: *I'll bet that either Mary is present or John is present* [*Pun pariu că Maria este prezentă sau Ion este prezent*]. Dacă la întâlnire sunt prezenți Maria și Ion, atunci amândoi pretind că au câștigat pariul. Ik crede că disjuncția este adevărată, dacă ambele nu sunt false. Ek crede că disjuncția este adevărată, dacă ambele nu sunt adevărate. Disputa este doar verbală: disjuncția poate fi inclusivă într-o limbă sau exclusivă în altă limbă. Răspunsul este în tripartita condiție de echivalență: EQ1 – Pentru orice propoziție controversată C, există două propoziții N1 și N2, astfel încât C este echivalentă cu N1 și C este echivalentă cu N2; EQ2 – Pentru orice inferență controversată CI, există două inferențe controversate IC1 și IC2, astfel încât IC este echivalentă cu IC1 și IC este echivalentă cu IC2; EQ3 – Indiferent de varianta acceptată, există o posibilă limbă, în care propozițiile necontroversate rămân cum sunt, iar echivalențele se afirmă. Controversa Ik – Ek satisface EQ1.

Capitolul al VI-lea (Amie Thomasson, *Carnap and the Prospects for Easy Ontology* [*Carnap și perspectivele ontologiei simple*]) analizează cauzele care au slăbit poziția deflaționistă. Metafizicienii privesc cu scepticism disocierea chestiunilor interne de chestiunile externe, considerând-o antirealism, întrucât chestiunile interne descriu ceea

ce există în interiorul unei carcase lingvistice, în timp ce ei sunt interesați de ceea ce există în afara tuturor carcaselor lingvistice. Amie Thomasson propune o suprapunere între distincția *intern – extern* și distincția *utilizare – mențiune*. Chestiunile interne permit utilizarea termenilor (*proprietăți, numere, obiecte materiale*) în acord cu niște reguli după care putem verifica, empiric sau analitic, adevărul propozițiilor existențiale care conțin acești termeni. În chestiunile externe, termenii apar doar cu rol de mențiune, întrucât nu mai sunt guvernați de regulile carcasei lingvistice. Ontologia simplă (*easy ontology*) consideră termenii în sensul propriu, folosindu-se de regulile cu care sunt introduși în limbă, nu adoptând o carcasă lingvistică.

Capitolul al VII-lea (Simon Evnine, *Much Ado about Something-from-Nothing; or, Problems for Ontological Minimalism* [Mult zgomot pentru „ceva din nimic” sau probleme pentru minimalismul ontologic]) tratează dificultățile implementării minimalismului ontologic. Pentru minimaliști, este importantă determinarea condițiilor de aplicare pentru un concept sau a condițiilor de existență care exprimă ceea ce aparține conceptului K (*kind* „categorie”). Condiția de existență este analitică. Simon Evnine pune în discuție *something-from-nothing* (SNFI) „ceva din nimic”, noțiune introdusă de Stephen Schiffer (*The things we mean*, 2003). SNFI este o inferență care implică existența a ceva, a unei categorii K (*This rose has the property of redness* „Acest trandafir are proprietatea de a fi roșu”) de la o premisă: *The rose is red* „Trandafirul este roșu”. Condițiile de aplicare a termenilor sau a conceptelor corespund regulilor din carcasa lingvistică. Ontologia este simplă, întrucât a determina dacă există Ks depinde de procedurile de aplicare, empirice sau logice, care sunt interne unei carcase.

Capitolul al VIII-lea (Matti Eklund, *Carnap’s Legacy for the Contemporary Metaontological Debate* [Moștenirea lui Carnap pentru dezbateră metaontologică a contemporanilor]) discută ontologia lui Carnap dintr-o perspectivă sceptică. Pentru Matti Eklund, distincția lui Carnap (chestiuni interne și externe) este legată de o carcasă lingvistică. De aici rezultă o interpretare pluralistă a limbii, întrucât carcasa sunt limbi. Propozițiile nu sunt adevărate sau false în mod absolut, ci în raport cu o carcasă. Pentru Carnap, chestiunile interne sunt puse într-un limbaj particular și într-o carcasă conceptuală, iar chestiunile externe, pretins factuale, țin să fie puse independent de limbă. Utilizarea unor termeni ca *număr* sau *obiect material* este legitimă intern, în conformitate cu regulile carcasei. În schimb, întrebările externe doar menționează acești termeni. De aceea, metafizicienii comit o confuzie, *utilizare – mențiune*. Chestiunile interne sunt analitice, însă distincția *intern – extern* nu depinde de analiticitate.

Capitolul al IX-lea (Richard Creath, *Carnap and Ontology: Foreign Travel and Domestic Understanding* [Carnap și ontologia: un demers străin și o înțelegere familiară]) investighează criticile împotriva teoriei lui Carnap, cu scopul de a evidenția latura pozitivă a acesteia. Richard Creath susține că pluralitatea limbilor nu va anula disputa asupra adevărului dintre nominaliști și platonisti. Pentru a vorbi despre adevăr, este nevoie de un metalimbaj și de un univers al discursului, în care fiecare expresie să desemneze un referent. Carnap, susține autorul, nu a vrut să construiască un metalimbaj în interiorul căruia să includă aserțiunile despre adevăr sau condițiile de adevăr ale enunțurilor. Nu se poate vorbi de adevărul sau falsul aserțiunilor din alte limbi, mai ales că propozițiile din unele limbi pot fi analitice în altele.

Capitolul al X-lea (Gregory Lavers, *Carnap on Abstract and Theoretical Entities* [Viziunea lui Carnap despre entitățile abstracte și teoretice]) este o apărare a interpretării din *Empirism, semantică și ontologie*, în relație cu scrierile timpurii ale lui Carnap. Perspectiva din *Sintaxa logică a limbii* nu corespunde cu viziunile acestuia de mai târziu asupra ontologiei. Principala deosebire este că logica nu asumă existența obiectelor, dacă este independentă de cunoașterea empirică. Considerând numerele ca mulțimi (*sets*), înlocuim vechiul discurs despre numere cu un discurs despre mulțimi. Printr-o astfel de mulțime, numită carcasă (*framework*) în *Empirism, semantică și ontologie*, Carnap are în vedere explicarea conceptului de număr. Problema entităților abstracte (*numbers* „numere”, *properties* „proprietăți”, *propositions* „propoziții”) încalcă principiile empirismului și reprezintă o întoarcere la o ontologie metafizică de tip platonice.

Capitolul al XI-lea (Kathrin Koslicki, *Questions of Ontology* [Întrebări despre ontologie]) discută chestiunile interne și externe într-un alt registru, al teoriei tropilor, invocate în două versiuni ale ei: *pure trope theory* vs. *impure trope theory* (*teoria pură* vs. *teoria impură a tropilor*). Având rolul de a defini obiecte concrete, tropii sunt purtători ai unor proprietăți particulare sau ai unor calități individuale: de exemplu, culoarea roșie care poate fi inerentă unui trandafir. Din chestiuni care formează o carcasă în sens carnapien (*Are there tropes?* „Există tropi?”; *Are there concrete particular objects?* „Există obiecte concrete particulare?”), rezultă logic aserțiuni, al căror adevăr poate fi verificat empiric.

Eseurile din cele 11 capitole relevă nu numai influența carnapienă majoră în filosofia analitică, în ontologie, ci și în semantica logică, în construcția noilor teorii ale limbajului. Dezbaterile filosofice se îmbină cu problemele de limbaj. În teoria lui Carnap, limbajul este reprezentat prin termenul *carcasă*. Disocierea între chestiunile interne și chestiunile externe poate constitui un criteriu pentru a explica relația dintre limbă și ontologie. Această relație este disputată de două curente din filosofia limbajului: realismul lingvistic definește categoriile limbii din afara carcasei lingvistice, în funcție de categoriile realității; relativismul lingvistic definește ontologia din interiorul carcasei, în funcție de categoriile unei limbi particulare. Disocierea lui Carnap permite ieșirea din interiorul unei carcase lingvistice, reafirmând rolul ontologiei în definirea categoriilor limbii. De asemenea, adevărul în limba naturală, cuantificarea lingvistică pot fi explicate dintr-o nouă perspectivă prin teoria lui Carnap.

Dr. DANIEL ANDREȘOI

Facultatea de Litere, Universitatea din București